УДК 336.76

Остапенко В.М.,
к.е.н., викладач кафедри управління фінансовими послугами,
Галушкін І.О.,
Харківський національний економічний
університет ім. Семена Кузнеця

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАЦІЙ ПРОЕКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Постановка проблеми. Недостатня ефективність системи ризик-менеджменту у банках України спричинила виникнення цілого ряду негативних наслідків як для фінансового сектора держави, так і для добробуту громадян. Отже, проблема управління ризиками банківської діяльності в посткризових умовах розвитку економічних відносин є актуальною та має практичне значення. Розвиток банківського менеджменту у посткризовий період повинен спрямовуватись на подолання принципових недоліків в організації системи управління ризиками банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми пошуку ефективних механізмів управління ризиками, що виникають при банківському проектному фінансуванні, вже досить давно досліджуються в закордонній економічній літературі, а саме в роботах Р. Евері, Дж. Сінкі, Дж. Сіднея, Ф. Стюарта, Е. Ріда, Л. Раула та ін. Серед українських економістів цю проблему вивчали В. В. Бобиль, Т. А. Васильєва, В. Р. Волощук, Н. Е. Дєєва, А. О. Єпіфанов, О. І. Заславська, С. М. Козьменко, С. В. Лєонов, Л. Ю. Сисоєва, А. В. Шинкаренко.

Але в той же час на сьогоднішній день не можна стверджувати, що існуючі механізми управління ризиками проектного фінансування складають довершену комплексну систему. Подальшого дослідження потребує комплекс питань, пов'язаних з розподілом ризиків між всіма учасниками зазначених операцій.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка ефективності ризик-менеджменту банку за критеріями та розробка системи управління ризиками операцій проектного фінансування банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективною систему ризик-менеджменту варто вважати в разі, якщо вона забезпечує якісне та своєчасне вирішення наступних завдань: виявлення ризиків, побудова системи ранньої діагностики ризиків, моніторинг поточних ризиків, мінімізація втрат при прийнятті ризику, стабільне функціонування банку.

Критерії ефективності можуть бути як загальними, що характеризують всю систему управління ризиками, так і локальними, що відносяться до конкретних напрямів діяльності, підрозділів або ризиків. Для досягнення поставленої мети запропоновано комплекс критеріїв, які відповідають національним, міжнародним вимогам, рекомендаціям у сфері ризик-менеджменту та тісно пов'язані із організацією системи ризик-менеджменту банку (табл. 1).

Таблиця 1

Основні критерії оцінки системи ризик-менеджменту в банку

Критерій	Характеристика критерію
Результативність	Передбачає кількісну та якісну оцінку ступеня досягнення поставлених цілей. Щодо системи управління ризиками, то це може бути мінімізація або оптимізація загального ризику банку, а також ризику проведення окремих операцій, підвищення загальної капіталізації банку.
Загальна економічність	Передбачає оцінку співвідношення витрат на побудову системи ризик-менеджменту і підтримку її в актуально-робочому стані з установленими кошторисними показниками, а також із загальним ефектом від використання цієї системи.
Раціональність і доцільність	Оцінюється якість основних внутрішніх процесів, пов'язаних з управлінням ризиками.
Надійність та функціональна адаптивність	Передбачає оцінку правильності формування ризик-профілю банку та його окремих підрозділів, вибору відповідних управляючих впливів, стійкість до факторів зовнішньої невизначеності і стрес-тестування.
Відповідність нормам та стандартам	Передбачає порівняльний аналіз основних компонентів діючої системи управління ризиками з вимогами органів банківського нагляду, а також у разі необхідності базовими вимогами міжнародної практики у сфері ризик-менеджменту і внутрішнього контролю.
Рівень організаційно-інформаційного забезпечення	Оцінюється можливість досягнення поставлених цілей за допомогою існуючого організаційного забезпечення та керуючись розробленими документами.

Джерело : складено авторами на основі [1-9]

В рамках дослідження було проаналізовано якість ризик-менеджменту ПАТ КБ «ПриватБанк». Запропоновано використовувати бально-ваговий метод та метод експертних оцінок для проведення оцінки якості системи управління ризиками в банку. Варто зауважити, що аналізу підлягає організаційно-інформаційне забезпечення системи управління кредитним та інвестиційним ризиками, процентним та валютним ризиками, а також операційним ризиком та ризиками ліквідності.

Для проведення оцінки вважаємо за необхідне провести ранжування категорій вище названих ризиків за рівнем значимості для визначення інтегральної оцінки якості організаційно-інформаційного забезпечення системи управління ризиками ПАТ КБ «ПриватБанк». В результаті, середнє значення отриманих даних дозволило виявити значимість різних ризиків у загальній системі оцінки якості системи ризик-менеджменту (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень важливості різних ризиків при визначенні якості системи ризик-менеджменту ПАТ КБ «ПриватБанк»

Категорія ризику	Вага, %
1. Кредитний	27
2. Інвестиційний	24
3. Ліквідності	20
4. Валютний	16
5. Операційний	10
6. Процентний	3
Усього	100

Джерело : розраховано авторами на основі [10]

Як видно з наведених результатів (табл. 2), найбільшу вагу займає кредитний ризик банку. Це можна пояснити значним обсягом кредитних операцій в структурі активів. Проте не менш вагомим є інвестиційний ризик.

В умовах подолання наслідків світової фінансової кризи виникає потреба у гнучкій системі залучення додаткових фінансових ресурсів. Особливої актуальності ця потреба виявляється під час здійснення банками інвестиційної діяльності, а саме фінансуванні великомасштабних інвестиційних проектів. За таких умов банки вимушені поряд із традиційними методами фінансування шукати нові. Одним із альтернативних шляхів залучення додаткових фінансових ресурсів для банків є застосування механізму проектного фінансування, який дозволяє акумулювати значні фінансові ресурси, необхідні для реалізації великомасштабних, а отже капіталомістких інвестиційних проектів [7]. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки України усе більше зростає інтерес до питань інвестиційної діяльності банків, зокрема шляхом застосування схем проектного фінансування. При цьому основним критерієм доцільності надання кредитором коштів є очікувані витрати позичальника та можливі його прибутки.

Однак найважливішою перевагою для банків є все ж таки розподіл ризиків між усіма учасниками проектного фінансування [4]. Враховуючи підвищену ризикованість інвестиційної діяльності, у тому числі і при реалізації схем проектного фінансування, а також різноманітність та специфіку інвестиційних ризиків важливою та обов'язковою складовою ефективного здійснення проектного фінансування є управління інвестиційними ризиками [2].

На нашу думку, управління інвестиційним ризиком у системі проектного фінансування має розглядатися з точки зору системного підходу. Це обумовлено тим фактом, що появі ризику передує наявність великого кола факторів, які спричинять появу цих ризиків. Схематично процес управління інвестиційними ризиками у системі проектного фінансування, що базується на комплексному використанні методів кількісної та якісної оцінки інвестиційного ризику та виборі заходів мінімізації ризику залежно від області ризику та величини можливих втрат, представлено на рис. 1.

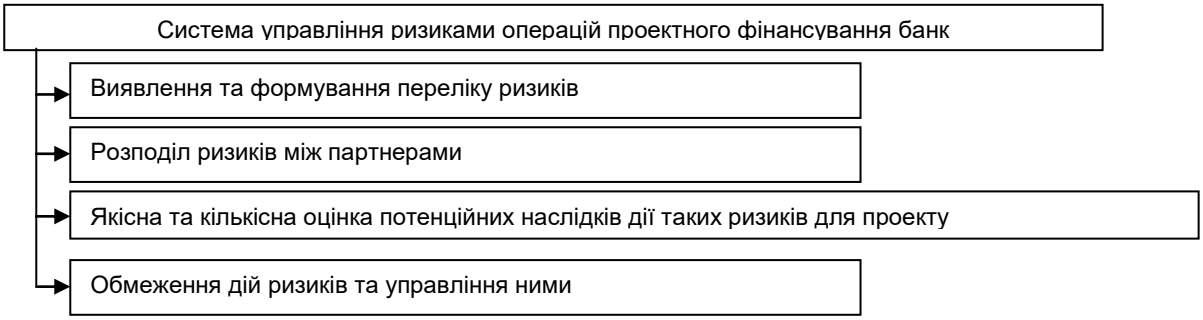

Рис. 1. Система управління ризиками операцій проектного фінансування банку

Джерело : розроблено авторами на основі [1-9]

До ризиків операцій проектного фінансування банку відносять:

– фінансові ризики, пов'язані з варіативністю кредитних ставок, курсів обміну валют, що впливають на витрати фінансування проекту;

– ризики будівництва, які виникають на фазі розроблення та будівництва проекту (низька чіткість розроблення проекту, перевищення меж витрат, запізнення з передачею майна та цінностей тощо);

– ризики продуктивності визначаються можливою невідповідністю між надаваними послугами та проектними специфікаціями (якість послуг не відповідає стандартам, перевищення термінів надання послуг);

– ризики попиту, пов'язані з поточними потребами у послугах, коли фактичний попит на послуги виявиться нижчим, ніж було заплановано.

Зазначені ризики розподіляються між учасниками за ознакою максимізації ефективності управління ними, тобто кожен партнер приймає на себе ті задачі та відповідальність, які він здатний забезпечити з найвищою якістю та мінімальними ризиками.

В процесі управління ризиками використовують синдиковане кредитування для реалізації інвестиційних потреб позичальників у рамках однієї кредитної угоди, сек'юритизацію банківських активів, тобто банк, що продає ці активи, отримує фінансові ресурси і знижує концентрацію фінансового ризику, та рефінансування – зміну фінансової структури проекту без зміни економічних стосунків між громадським та приватним секторами.

Основними підходами для зміни структури фінансування проектів проектного фінансування є: зміна фінансових інструментів, заміна власного капіталу позиковим, пониження процентної ставки за кредитом, зміна кредиторів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, було розроблено систему аналізу якості ризик-менеджменту в банку, що ґрунтується на оцінці шести критеріїв: результативність, загальна економічність, раціональність і доцільність, надійність та функціональна адаптивність, відповідність нормам та стандартам, якість організаційного та інформаційного забезпечення. Для кожного критерію нами визначені основні індикатори аналізу. Оцінка може проводитись як окремо за кожним критерієм, так і в загальному по системі.

Апробація даної методики була проведена нами на основі відділення ПАТ КБ «ПриватБанк», використовуючи критерій якості організаційного та інформаційного забезпечення. В результаті визначено рівень важливості різних ризиків при визначенні якості системи ризик-менеджменту ПАТ КБ «ПриватБанк». Значного вдосконалення потребує система управління інвестиційними ризиками, що практично відсутня на практиці, на основі чого сформовано систему управління ризиками операцій проектного фінансування банку.

Бібліографічний список

1. Бобиль В.В. Антикризове управління банківськими ризиками : [монографія] / В.В. Бобиль. – Дніпропетровськ : Вид-во «Свідлер А.Л.», 2012. – 270 с.
2. Волощук В.Р. Моделювання ризиків кредитно-інвестиційної діяльності банків / В. Р. Волощук // Інноваційна економіка. – 2014. – № 6. – С. 274-280.
3. Дєєва Н.Е. Ризики інвестиційного портфеля банківських установ України / Н.Е. Дєєва // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 1(6). – С. 14-17.
4. Заславська О.І. Ризик-менеджмент банківських кредитно-інвестиційних проектів / О. І. Заславська // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 11. – С. 36-41.
5. Лєонов С.В. Інвестиційний банківський кредит у системі кредитних інструментів стимулювання соціально-економічного зростання в Україні / С.В. Лєонов, Я.М. Кривич // Глобальні та національні проблеми економіки : [електронне наукове фахове видання]. – 2014. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/228.pdf
6. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : Постанова КМУ від 02.08.2004 № 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04.
7. Управління ризиками банків : [монографія у 2 томах]. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [Єпіфанов А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. – 283 с.
8. Шинкаренко А.В. Визначення оптимальної структури інвестиційного портфелю банку з точки зору співвідношення доходності і ризику / А.В. Шинкаренко // Проблеми науки : [Міжгалузевий науково-практичний журнал]. – Київ : ЦНТЕІ, ЦДПІН ім. Г. М. Доброва НАН України, 2011. – № 11. – С. 36-41.
9. Шинкаренко А.В. Удосконалення процесу управління ризиками інвестиційної діяльності банку: індекс облігацій підприємств / А.В. Шинкаренко // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 11-12(2). – С. 34-40.

10. Офіційний сайт ПАТ КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://privatbank.ua/

References

1. Bobyl, V.V. (2012), *Antykryzove upravlinnia bankivskymy ryzykamy* [Crisis management of banking risks], monograph, Vyd-vo «Svidler A.L.», Dnipropetrovsk, Ukraine, 270 p.

2. Voloshchuk, V.R. (2014), "Modeling of credit and investment banking risk", *Innovatsiina ekonomika*, no. 6, pp. 274-280.

3. Dieieva, N.E. (2015), "The risks of the investment portfolio of banks Ukraine", *Tekhnologicheskiy audit i rezervy proizvodstva*, no. 1(6), pp. 14-17.

4. Zaslavska, O.I. (2013), "Risk management of bank credit and investment projects", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 11, pp. 36-41.

5. Lieonov, S.V. and Kryvych, Ya.M. (2014), "Investment bank credit in the system of credit instruments to stimulate socio-economic growth in Ukraine", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky : [elektronne naukove fakhove vydannia]*, no. 2, available at: http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/228.pdf (access date January 24, 2016).

6. *Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii ta funktsionuvannia system ryzyk-menedzhmentu v bankakh Ukrainy* [Guidelines on the organization and functioning of the risk-management in banks Ukraine], Postanova KMU dated 02.08.2004 no. 361, available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04. http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/228.pdf (access date January 25, 2016).

7. Yepifanov, A.O., Vasylieva, T.A., Kozmenko, S.M. et al. (2012), *Upravlinnia ryzykamy bankiv* [Risk management of banks], *Upravlinnia ryzykamy bazovykh bankivskykh operatsii* [Risk management of basic banking], monograph in 2 vol., DVNZ "UABS NBU", Sumy, Ukraine, Vol. 1, 283 p.

8. Shynkarenko, A.V. (2011), "Determination of the optimal structure of the investment portfolio of the bank in terms of profitability and risk ratio", *Problemy nauky : [Mizhhaluzevyi naukovo-praktychnyi zhurnal],* no. 11, pp. 36-41.

9. Shynkarenko, A.V. (2013), "Improving risk management, investment banking, corporate bonds index", *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, no. 11-12(2), pp. 34-40.

10. *Ofitsiinyi sait PAT KB "PryvatBank"* [Official site Public Companie`s "PrivatBank"], available at: https://privatbank.ua/ (access date January 30, 2016).

Остапенко В.М., Галушкін І.О. УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАЦІЙ ПРОЕКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Мета – оцінка ефективності ризик-менеджменту банку за критеріями та розробка системи управління ризиками операцій проектного фінансування банку.

Методика дослідження. У процесі дослідження застосовувалися як загальнонаукові, так і специфічні методи пізнання: метод наукового узагальнення (для відбору критеріїв ефективності системи ризик-менеджменту банку), бально-ваговий метод (для проведення ранжування категорій ризиків за рівнем значимості) та метод експертних оцінок (з метою визначення інтегральної оцінки якості організаційно-інформаційного забезпечення системи управління ризиками).

Результати. Розроблено систему аналізу якості ризик-менеджменту в банку, що ґрунтується на оцінці 6 критеріїв. Обґрунтовано необхідність управління інвестиційними ризиками банку, запропоновано систему управління ризиками операцій проектного фінансування банку.

Наукова новизна. Запропоновано систему аналізу якості ризик-менеджменту в банку, особливістю якого є врахування критеріїв: результативність, загальна економічність, раціональність і доцільність, надійність та функціональна адаптивність, відповідність нормам та стандартам, якість організаційного та інформаційного забезпечення, що дало змогу виявити значимість різних ризиків у загальній системі оцінки діяльності банку та розробити напрями щодо управління ними.

Практична значущість. Розроблений комплекс критеріїв у сфері ризик-менеджменту та встановлений рівень важливості різних ризиків при визначенні якості системи ризик-менеджменту можуть бути використані банками України в процесі управління ризиками та розробки конкретних заходів та рекомендацій щодо роботи з боржниками. Запропоновану систему управління ризиками операцій проектного фінансування банку доцільно використовувати банкам та суб'єктам господарювання в процесі планування проектної фінансової діяльності.

Ключові слова: банківські ризики, інвестиційна діяльність, проектне фінансування, експертний метод, критерії, ефективність.

Ostapenko V.M., Galushkin I.O. MANAGEMENT OF BANKING RISKS IN OPERATIONS OF PROJECT FINANCING

Purpose – to evaluate the effectiveness of the risk management of the bank develop criteria and risk management operations of project financing bank.

Methodology of research. The study is used a general scientific and specific methods of learning, such as method of scientific analysis (for the selection criteria for the effectiveness in the bank risk management), ball-gravimetric method (for ranking risk categories in terms of importance) and method of expert evaluations (to determine integrated assessment of the quality of the organizational and information support risk management).

Findings. There are the system of analysis of the quality of risk management in the bank, based on the evaluation

criteria 6, the necessity of risk management investment bank, the system of risk management operations of project financing bank.

Originality. There are system analysis of the quality of risk management at the bank, the feature of which is the consideration of criteria: efficiency, overall efficiency, rationality and feasibility, reliability and functional adaptability, compliance with regulations and standards, quality of organizational and information support, allowing us to identify the significance of different risks in general system evaluation of the bank develop and directions about management.

Practical value. Developed a set of criteria in the area of risk management and set the level of importance of various risks in determining the quality of risk management can be used by banks of Ukraine in the risk management process and the development of specific measures and recommendations for working with debtors. There was proposed risk management operations of project financing bank, that should be used to banks and business entities in the planning of project financial performance.

Key words: banking risk, investment, project financing, expert method, criteria and effectiveness.

Остапенко В.Н., Галушкин И.А. УПРАВЛЕНИЯ БАНКОВСКИМИ РИСКАМИ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ОПЕРАЦИЙ ПРОЕКТНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ

Цель – оценка эффективности риск-менеджмента банка по критериям и разработка системы управления рисками операций проектного финансирования банка.

Методика исследования. В процессе исследования применялись как общенаучные, так и специальные методы познания: метод научного обобщения (для отбора критериев эффективности системы риск-менеджмента банка), бально-весовой метод (для проведения ранжирования категорий рисков по степени важности) и метод экспертных оценок (для определения интегральной оценки качества организационно-информационного обеспечения системы управления рисками).

Результаты. Разработано систему анализа качества риск-менеджмента в банке, основанного на оценке 6 критериев, обосновано необходимость управления инвестиционными рисками банка, предложено систему управления рисками операций проектного финансирования банка.

Научная новизна. Предложено система анализа качества риск-менеджмента в банке, особенностью которого является учет критериев: результативность, общая экономичность, рациональность и целесообразность, надежность и функциональная адаптивность, соответствие нормам и стандартам, качество организационного и информационного обеспечения, что позволило выявить значимость различных рисков в общей системе оценки деятельности банка и разработать направления по управлению ими.

Практическая значимость. Разработанный комплекс критериев в сфере риск-менеджмента и установленный уровень важности различных рисков при определении качества системы риск-менеджмента могут быть использованы банками Украины в процессе управления рисками и разработки конкретных мер и рекомендаций по работе с должниками. Предложенную систему управления рисками операций проектного финансирования банка целесообразно использовать банкам и субъектам хозяйствования в процессе планирования проектной финансовой деятельности.

Ключевые слова: банковские риски, инвестиционная деятельность, проектное финансирование, экспертный метод, критерии, эффективность.